

ȚĂRANUL DUMITRU FAUR DESPRE PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ȘI PROBLEMELE ROMÂNILOR TRANSILVĂNENI

Satul Mărgău (județul Cluj), cu numeroase vestigii ale vechimii și continuității, ne oferă de-a lungul istoriei, încă din secolul al XIV-lea, nume de voievozi locali¹, apoi ceva mai târziu cronicari ai localității² și inimoși dascăli, militanți pentru progresul școlilor românești din zona Huedinului³, dar și țărani care și-au alcătuit însemnări, ori culegeri de poezii populare, pe care le-au considerat că merită să fie transmise generațiilor următoare. Printre aceștia din urmă se numără și Dumitru Faur, care ne-a lăsat volumele „Liberiu de poezii populare”⁴ (141 pagini) și „Însemnări din războiul 1914—1919”⁵ (111 pagini), lucrări în care prezintă viața țăranilor, asupra socială și națională, înrolarea tinerilor în armata austro-ungară și înstrăinarea lor în Tirol ori Galiția, precum și războiul mondial cu necazurile pe care le-a adus.

Dumitru Faur este o figură reprezentativă a țăranimii din partea nordică a munților Apuseni. S-a născut la 6 noiembrie 1891, a urmat „școala cotidiană” între anii 1898—1904, iar apoi „școala repetitoare” încă trei ani. În timpul școlarității a avut prilejul să-i fie învățător Ioan Mango din Fildu, un dascăl bine instruit la școala normală din Blaj, unde a avut exemple de cărturari cu bogată tradiție în lupta pentru păstrarea ființei naționale⁶.

Luînd exemplul învățătorului său, care a adunat și publicat mai multe poezii populare în *Gazeta Transilvaniei*⁷, Dumitru Faur, în perioada cit a urmat „școala repetitoare”, și-a alcătuit un „Liberiu de poezii populare”, în care și-a notat „Descîntece”, „Liberiu de gramatică română”, „Balade”, dar în majoritate poezii populare. Un loc important îl ocupă creațiile care zugrăvesc asupra socială și națională, dominația străină („Ardeleana”, „Limba mea”, „Doina”, „Din suferințele noastre”, „Dor de frați”).

¹ Între 1369—1511 la Mărgău este menționat un șir de voievozi, cf. Șt. Pascu, *Voievozii Transilvaniei*, vol. II, București, 1979, p. 4.

² I. Ungur. În 1858 a alcătuit *Cronica Mărgăului*, păstrată azi de un descendent al acestuia.

³ Vezi N. Șteiu, *Ioan Mango din Fildu, învățător și luptător pentru cauza românilor din Austro-Ungaria*, în *ActaMP*, XII, 1988, p. 827—831.

⁴ Manuscris, Arhiva parohială Mărgău, dosar Dumitru Faur.

⁵ Idem.

⁶ V. Popeangă, *Presa pedagogică din Transilvania, 1860—1918*, București, 1966, p. 46.

⁷ *GazTrans*, 24 iunie 1899.

Obligațiile țăranilor din Mărgău — români în totalitate — de a se înrola în armata austro-ungară, precum și necazurile lor sînt prezentate în mai multe creații populare. Trimisi departe de casă, în Tirol sau Galiția, ei își exprimă amarul și nostalgia după cei dragi:

„Înălțate împărate
Să ne cetești și nouă carte
Pe o frunză de podbal
Pentru a mea țară Ardeal”⁸

Blestemul împotriva celor ce-i silesc să facă armata pentru o cauză străină rezultă din mai multe creații, în una din ele se afirmă:

„Frunză verde, foaie lată,
Neamțule, crucea te bată,
Ia-i fecioru de la tată
Și drăguțul de la fată”⁹.

Înstrăinarea, atît de grea și de apăsătoare, rezultă din versurile:

„La toți le-a cîntat cucu
Numai mie grauru
Să mă duc să-mi las satu.
La toți le-a cîntat mierla
Numai mie pupăza,
Să mă duc să-mi las țara”¹⁰.

Suferințele s-au amplificat și au devenit de nesuportat atunci cînd a început marea conflagrație mondială numită de Dumitru Faur „războiul universal”. Fiindcă a trecut prin multe întîmplări, a participat la lupte, a fost rănit, a căzut prizonier la ruși, a dezertat de pe front, ca să nu mai lupte „pentru o cauză streină și în contra intereselor noastre naționale de români”, la începutul anului 1920 s-a hotărît să scrie „Însemnări din războiu 1914—1919” sau, cum și-a formulat în subtitlu, „Însemnări despre întîmplările mele din războiul universal”. A devenit astfel un cronicar popular al războiului prin care a trecut, ici-colo dovedind un lirism al patriarhalității, o dragoste nemărginită și o legătură indestructibilă cu locul unde s-a născut. Simte că își are fixată din străbuni axa sa proprie și nu înțelege să se sinucidă de dragul unei cauze nedrepte.

Scopul însemnărilor este precizat în „Cuvînt înainte”, în care afirmă: „ca să fie o amintire despre viața noastră în timpul subjugării maghiare, cum trebuia să îndurăm atîtea și să ne jertfim viața pentru dușmanii noștri și să luptăm contra intereselor noastre și a națiunii”¹¹.

Dumitru Faur își începe însemnările cu obligația de a se înrola sub arme, instrucția făcută la Cluj și plecarea pe frontul din Galiția. În multe ocazii se dovedește a fi un fin observator al naturii. Trecînd prin

⁸ *Liberiu de poezii populare*, manuscris, Arhiva parohială Mărgău, p. 61.

⁹ *Liberiu...*, p. 46.

¹⁰ *Liberiu...*, p. 48.

¹¹ *Însemnări din războiu 1914—1919*, manuscris, Arhiva parohială Mărgău, paginile nenumerotate. În continuare toate citatele sînt reproduse după acest manuscris.

Carpați, rămîne plăcut surprins să observe „o priveliște minunată... munți înalți și prăpăstioși, văile adinci și apele limpezi ca cristalul“, încît frumusețea lor îl fac să afirme „uitasem că unde mergem“.

Critică cu severitate pe superiori, care nu-i informează despre mersul evenimentelor, încît ei nu știau că „rușii au trecut granița și înaintează prin Galiția, iar ofițerii erau făloși... și ziceau că abia așteaptă să deie față cu proștii de ruși și că-i vor trece prin țara lor altal, dar vorba aia, că socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din tîrg, așa și cu războiul cu rușii“.

Describe instruirea ce li se face pe front, instalarea pe linia intîia, unde se pomenesc „cu o ploaie de gloanțe, de gîndea că, cite albine, toate din lume sbîrnaie la urechi“. În 11 septembrie 1914 este rănit și cu multe primejdii ajunge la Cluj, într-un spital improvizat, iar după ce se vindecă este trimis din nou pe front, unde ajunge în 5 decembrie. Acolo pînă și preotul militar îi îndeamnă să lupte, spunîndu-le: „avem datorința să ne luptăm pentru țară și împărat“, îndemn complet greșit, după cum își dă seama Dumitru Faur. Își amintește că de la această dată iar încep „multile și marile suferințe“. Stînd în tranșee, alături de prietenul său Man Gavrilă din Mănăstireni își deapănă amintirile „despre casă“ și comentează pentru ce luptă, „căci pentru noi românii era mare necaz că eram siliți a ne lăsa tot ce am avut și să ne dăm viața pentru unguri și nemți“, în timp ce ei „erau făloși și numai ne batjocoreau, pe noi românii, iar noi trebuia să suferim și să răbdăm“, însă își exprimă speranța că va sosi și „timpul mult dorit ca să ne vedem și noi scăpați de sub jugul lor“.

Dumitru Faur își dă seama că luptă nu numai pentru o cauză nedreaptă, dar și împotriva fraților din Basarabia, iar mai tîrziu și a celor din România. Au fost momente cînd dincolo de linia frontului i-a auzit vorbind în aceeași limbă românească, ceea ce ne și relatează. „S-a întîmplat mai de multe ori, de unde eram pe front, aproape de ruși și auzeam vorbind între ei românește. Noi atunci am grăit lor și ei încă ne răspundeau nouă, căci și aceia erau români din Basarabia, care și ei, la fel ca noi, se luptau pentru streini. Și vedeam și știam că sîntem luați și aduși pe front, nu în contra dușmanului adevărat, ci român în contra românului și nu spre binele și libertatea noastră, ci spre apăsarea și subjugarea mai mult a noastră“.

Prezintă în continuare mai multe episoade din luptele de la Novii Mîasto, Ivangorod, de pe Vistula, pînă la 15 august, cînd cade prizonier la ruși. Este obligat să facă drumuri interminabile prin Minsk, Moscova, Tula, Harkov, pînă la Donscaia Ovlăst, unde în 7 noiembrie este introdus „în baia de cărbuni“, la 120 m adîncime, încît credea că „am ajuns în fundul iadului“. A lucrat aici două luni, la suprafață la încărcat cărbuni, iar din iulie 1916 ca bucătar al unui grup de prizonieri.

Prin august 1917 a primit „singura epistolă de acasă, de la cei dragi“. Împreună cu alți patru prizonieri români din Bucovina s-a hotărit, în februarie 1918, să riște, să părăsească Rusia. S-a îndreptat spre apus trecînd prin Mohiliș, Coșnița și alte localități din Basarabia, la 15 martie 1918 a ajuns la Ocnița unde a „văzut pentru prima dată ofițeri și soldați din armata română“. De acolo în 17 martie a plecat spre Noua Suliță

— Cernăuți — Colomeea — Sighetul Marmăției — Carei — Oradea — Cluj și a ajuns la Sibiu în 18 aprilie. Dar de aici a fost trimis din nou pe front, trecînd prin Budapesta, Viena, Praga.

Ajuns la comandamentul unității, după mai multe intervenții, în 3 mai a „căpătat concediu pe 36 de zile“. A făcut iar calea întoarsă, dar „cu un mare dor“, încît de la Huedin la Mărgău, făcînd drumul pe jos, de bucurie nici nu mai simțea oboseala. Își amintește: „orice vedeam pe drum, arbori și toate dealurile și locurile cunoscute îmi făceau o mare bucurie și plăcere, căci trecuseră patru ani de cînd nu le mai văzuserăm“. Ii venea să alerge mereu ca să ajungă cît mai repede acasă. Ajuns la casa părintească, a constatat cu amărăciune că tatăl său nu mai era în viață și a trebuit să-i ia locul la munca în gospodărie. Cele 36 de zile de concediu au fost „mai puțin ca 36 de minute“. Cu ajutorul celor de la primărie a alcătuit o „rugare“, pe care a dus-o la Praga, la regiment, reușind să obțină o prelungire de 30 de zile, timp în care trăiește cu speranța că se va sfîrși cu nebulia de pe front. În perioada aceasta s-a convins că mulți români au dezertat din armată, ori cei veniți în concediu au refuzat să se mai întoarcă pe front și s-a gîndit și el la această alternativă. A plecat la secerat în părțile de șes, de unde a adus griu pentru familie. Tot mai mult a simțit atmosfera dezmembrării imperiului austro-ungar și a constatat că românii se opun pe toate căile continuării războiului.

Dumitru Faur își notează: „În timpul acela erau foarte mulți dintre cei care veniseră acasă pe conced, iar altul nu mai voiau să meargă pe front“, aceștia „stau tot ascunși prin păduri și pe unde puteau“. În această conjunctură „m-am hotărît ca nici eu să mai merg înapoi să mai sufăr, ba poate să mor pe cîmpul de luptă pentru cauza streină și-n contra intereselor noastre naționale de români“. Din iulie 1918 a rămas acasă lucrînd la cîmp „cu mare grijă“, fiindcă jandarmii îl căutau acasă mereu, dar și pe hotar. „Nici nu cutezam a mă culca acasă — mărturisește Dumitru Faur — ci numai pe la alții, pe hotar și-n locuri ferite“. Așa s-au scurs cinci luni în care a stat cu frica-n sîn ca să nu fie dibuit „pînă cînd a venit timpul de nu s-a mai putut continua războiul din partea nemților și a Austro-Ungariei“.

Una din cauzele încetării războiului, desprinsă de Dumitru Faur, este aceea că „s-au iscat revoluția“, cei asupriți „s-au răscolit împotriva celor ce voiau a-l mai purta încă“. Convinderea lui era că „prin revoluție s-a terminat războiul făcîndu-se prima dată armistițiul“.

„Marele război universal“ este considerat de Dumitru Faur ca un eveniment care a adus „cele mai grozave neazuri“, acesta „n-a fost spre îndreptare și spre a face pe oameni mai buni“. Ba și după ce a încetat lupta nedreaptă a continuat, „cei tari au asuprit pe cei mai mici, cei bogați și capitaliști au supt mai mult din ceea ce agoniseau cei săraci“.

Opinia lui este că războiul n-a suprimat răul, ci a adus doar pagube uriașe și suferințe, încît un asemenea război „nu am mai dori să fie niciodată între popoarele pămîntului“, ci „numai pace, bunăînțelegere și iubire“.

Sint părerile unuia din sutele de mii de țărani care au caracterizat războiul ca nedrept, inuman, aducător de nenorocire. A fost războiul în care românii din Transilvania au fost siliți să lupte pentru o cauză nedreaptă, contrară intereselor naționale.

NICOLAE ȘTEIU

LE PAYSAN DUMITRU FAUR AU SUJET DE LA PREMIÈRE GUERRE
MONDIALE ET LES PROBLÈMES DES ROUMAINS TRANSYLVAINS

(Résumé)

Dumitru Faur, figure représentative des paysans d'en haut de Vlădeasa a dussé les volumes „Liberiu de poésies populaires“ et „Notes de la guerre de 1914—1919“. Dans la période 1907—1913 il a cueilli de plusieurs créations qui démasquent l'oppression sociale et nationale, l'enrôlement des jeunes gens dans l'armée autrichienne-hongroise et qu'ils étaient loin de leur patrie, en Tirol et en Galicie.

Les souffrances se sont aggravées lorsque la guerre mondiale s'est déclanchée. Parce-qu'il a vécu beaucoup d'histoires, il a participé aux luttes, il a été blessé, il est tombé prisonnier, a déserté au front pour ne plus lutter pour une cause injuste, au début de l'année de 1920 il a rédigé de „notes de la guerre“.

En décrivant de différents épisodes, il n'oublie pas à rappeler plusieurs fois que les Roumains transylvains étaient obligés de lutter pour une cause injuste. A partir de juillet 1918 il s'est caché, survivant grâce à l'espérance dans la fin de la guerre.

Dans la partie finale de ses notes, Dumitru Faur est d'avis que la „grande guerre universelle“ a amené les plus horribles malheurs, de telle manière qu'il ne désirait jamais en exister entre les peuples de la terre.